

Volčji Potok 3

1235 Radomlje

Volčji Potok, 22. 8. 2018

Zadeva: Posek lipe na Krumperku

2. julija 2018 je bila posekana lipa pri gradu Krumperk, ki je ogrožala krajane in obiskovalce konjušnice ter gradu. Po tem dogodku je bila objavljena vrsta člankov in spletnih prispevkov, ki so nasprotovali podrtju drevesa. Ker je v njih vrsta nepreverjenih, neresničnih in predvsem nestrokovnih trditev, prilagamo gradivo, na podlagi katerega si lahko ustvarite z dejstvi, dokumenti in strokovnimi informacijami podprto sliko o tej zadevi.

Lepo vas pozdravljam!

Aleš Ocepek,

direktor

Dejstva, dokumenti in strokovne informacije o lipi ob gradu Krumperk

1. Trditev: Posekali so zdravo lipo

Članke na spletnih portalih¹ spremlja slika drevesa izpred desetih let. Gre za očitno manipulacijo. Drevo je bilo pred posekom tik pred svojih naravnim koncem.

Slika 1: Lipa, kot se jo prikazuje v prispevkih na spletu.
Vir: alpeadriagreen.files.wordpress.com/2018/08/lipa.jpg

Slika 2: Krumperška lipo 6. 6. 2017, leto dni pred posekom. V 2018 je bila v še slabšem stanju.
Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

Lipo smo sodelavci Arboretuma Volčji Potok spremljali zadnjih 20 let in poznamo kronologijo njenega propadanja.

Proces propadanje krošnje je s sliko in komentarjem predstavljen v Prilogi 1. Dinamiko ugašanja lipe pri gradu Krumperk je še bolj nazorno videti na zračnih posnetkih v Prilogi 2.

Drevo lahko dolgo živi, lahko dolgo propada ali pa v nekaj letih umre. Krumperška lipo je začela hitro propadati pred desetimi leti in je zadnjih nekaj let dobesedno razpadala na javni površini, na kateri so se dnevno zadrževali ljudje. To nikakor ni bilo drevo s slike 1.

¹ <http://domzalec.si/na-krumperku-podrli-grajsko-lipo-in-z-njo-vec-kot-stiri-stoletja-stare-spomine/>

<https://alpeadriagreen.wordpress.com/2018/08/16/barbarski-posek-valvazorjeve-lipe-pri-gracini-krumperk/>

2. Šlo je za »Valvasorjevo lipo«

Trditev je popolna izmišljotina.

Valvazor v opisu gradu Krumperk ne omeni ne Adama Ravbarja ne lipe. Od dreves je v opisu samo sadno drevje in lep smrekov gozd v bližini gradu. Preverite sami v izvirniku, Priloga 3.

Pojavlja se tudi trditev, da je na Valvasorjevi grafiki »lepo vidna grajska lipa in prav zato se jo je oprijelo ime Valvasorjeva lipa«. Spet popolna izmišljotina.

Slika 3: Letalski posnetek, ki je zasukan tako, da je sever na desni. Z zeleno puščico je označena smer pogleda na grad, iz katere je bila zrisana Valvasorjeva grafika. Z vijoličastim krogom je lokacija krumperške lipe to pomlad - stoji, a je brez vidnega listja. Vir ortofoto posnetka: Google, 2018.

Slika 4: Stavba ob levem robu Valvasorjeve grafike je hlev, ki takrat še ni imel četrtega trakta na strani ceste. Lipa bi morala stati tam, kjer je rdeča puščica. Vir grafike: dLib

Sklep: Valvasor o lipi na Krumperku ni niti pisal, niti je ni upodobil.

Da bi ugotovili, od kdaj se uporablja ime »Valvasorjeva lipa«, smo preverili še nekaj drugih virov.

V »Vojvodini Kranjski« Frana Orožna, ki jo je Slovenska matica izdala leta 1901, je Ravbar omenjen zgolj kot literarni lik.

Krajevni leksikon Dravske banovine iz leta 1937, str. 181, pri geslu Zaboršt: »... vitezi Ravbarji so grad prezidali in tak se nam je ohranil do danes. Najznamenitejši od njih je Adam Ravbar, junak slovenskih narodnih pesmi, radi hrabrosti v turških bojih (1593 pri Sisku). V novejšem času je grad last Pogačnika, veleindustrijalca v Rušah.« Kakšna lipa? Nobene lipe. Prepričajete se sami v Prilogi 4.

Krajevni leksikon Slovenije, 1971, str. 111: »Eden teh [Ravbarjev] je bil sloviti konjeniški poglavar Adam, ki se je spoprijel s Turki pri Sisku leta 1593 in ga opeva naša ljudska pesem.« Lipa? Nobene lipe.

V naslednjem odstavku beremo: »Zadnje časa prireja jamarski klub iz Domžal pred poslopjem igre, ki prikazujejo boje proti Turkom; tu prednašajo [prestavljaajo] tudi odlomke iz Lavtižarjeve operete Adam Ravbar.« Če bi kdorkoli od krajanov in avtorjev Krajevnega leksikona kaj vedel o Ravbarjevi lipi, bi to zagotovo omenil vsaj na tem mestu. Ni. Preberite v Prilogi 5.

Slovenski biografski leksikon pri geslu rodbina Ravbar piše: »Iz zakona z Nežo pl. Purckstall se mu je rodil sin Adam R., gospod na Kravjeku in Krumperku, ki je v bitki pri Sisku 22. jun. 1593 kot konjeniški glavar kranjskih težkih strelcev mnogo pripomogel k zmagi nad Turki pod Hasan pašo.« Isti vir pri drugih osebah rad doda kulturno-zgodovinske opazke in zanimivost, a pri Adamu Ravbarju v zgodovinskih virih očitno ni spominske lipe na Krumperku. Vir: <http://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi488119/>

"Valvasorjeva lipa" je torej na novo izmišljen pojem in ni osnove, da bi ga uporabljali. Ustrezno poimenovanje za drevo je *lipa ob gradu Krumperk* ali krajše *krumperška lipa*.

3. Lipa je bila stara 400 let

Trditev je izmišljotina. Krumperška lipa je bila posajena po Valvasorjevem opisu gradu Krumperka.

To potrjuje tudi razmislek. S 160 cm premera lipa ni mogla biti stara 400 let. Za primerjavo: turjaška lipa je imela pred 30 leti premer 250 cm. Glede na to, da jo je Valvasor dojel kot pozornosti in opisa vredno drevo, je morala imeti takrat vsaj sto let in je zdaj stara vsaj 430, po preračunu za ocenjevanje starosti po debelini pa 520 let.

V kulturno-zgodovinskem opisu Krumperka² beremo: »V naravi so še ohranjene strukture nekdanjih zunanjih ureditev, parkov in vrtov, ki so pretežno nastale v začetku 18. stoletja in so smiselno povezale grad s širšim grajskim posestvom.« Lipa je bila očitno posajena kot del te ureditve. S starostjo 330 let, ugotovljeno na podlagi algoritmov za ocenjevanje starosti na osnovi doseženega premera, se dovolj dobro ujame z vrtno-zgodovinsko datacijo grajske okolice in se sklada z dejstvom, da Valvasor ni o njej nič vedel.

4. Lipa je bila posajena v spomin na junaštva Adama Ravbarja

Pojavila se je trditev, da je bila krumperška lipa posajena leta 1593, ko se je Adam Ravbar kot »zmagoviti vojskovodja vrnil domov«. To je izmišljotina. Za to je bila sto let premalo stara.

Adam Ravbar je bil rojen na krumperškem gradu, a tam ni bil gospodar. To je bil njegov oče Kozma Ravbar in po očetovi smrti Adamov mlajši brat. Mimogrede: Kozma Ravbar se je krajevnemu prebivalstvu vtisnil v spomin kot zemljiški gospod, ki je bil notorično v sporu s kmeti in soseskami, ker jim je jemal stare pravice. Adam Ravbar je bil zemljiški gospod na gradu Kravjek (Weineck) na Dolenjskem. Valvasor se je Kravjeku posvetil mnogo podrobneje kot Krumperku, na polnih desetih straneh. Adamu Ravbarju je namenil tri vrstice in sicer da si je v konjenici prislužil čin stotnika (Rittmeister). Nič drugega, sploh ne o lipi.

J. V. Valvasor in Adam Ravbar sta bila oba plemiškega stanu in nemške kulture. Zanimivo je, da sicer gostobesedni Valvasor ni omenil junaštev Adama Ravbarja pri Sisku. Zanj je bil konjeniški stotnik in ne »zmagoviti vojskovodja«.

5. Za strokovno mnenje niso uporabili ustreznih metod

Eden od objavljenih člankov se sklicuje na strokovno mnenje prof. Torellija in njegovih sodelavcev o Nujčevem hrastu. Postavlja ga za zgled dobrega strokovnega mnenja in trdi, da bi bilo treba enakovredno postopati pri krumperški lipi.

Zamolči dejstvo, da je ta hrast že od leta 2007 mrtev³. Strokovna mnenje niso zdravilo zoper naravni konec. Smrt ni bolezen, da bi se jo dalo zdraviti.

Situacija je pri vsakem drevesu drugačna in preslikavati postavke iz enega strokovnega mnenje na drugega preprosto ne zdrži. Poglejmo nekaj točk iz članka, ki naj bi jih bilo treba ponoviti pri krumperški lipi:

² Odlok o razglasitvi kulturnih spomenikov lokalnega pomena na delih naselij Gorjuša, Goričica pri Ihanu, Ihanu, Grdo, Laze pri Domžalah, Dobovlje, Zaboršt in Podrečje. Uradni vestnik št. 08/16, Domžale.

³ http://www.zrsvn.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=54&id_informacija=150

a) »obsežno sondiranje v območju korenin, da se ugotovi obseg okuženosti z mraznico« - obsežno sondiranje pri krumperški lipi sploh ni bilo mogoče, ker je imela uničenega 80 % koreninskega prostora – glej Prilogo 6.

Na sliki 5 je jasno vidno, kolikšen del koreničnika in nanj pripetih korenin je bil razkrojen oz. brez lubja, in to na edini strani, kjer je imelo drevo sploh prostor za korenine. Če je les razkrojen že pri koreničniku, je irelevantno, kaj je s koreninami nekaj metrov stran.

Slika 5: Del koreničnika, kjer ni bilo več živega lubja, je označen z oranžno. Mrtve in trhle so bila tudi vse korenine, ki se na tem delu priključijo na koreničnik. Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

b) »vzorčenje lesa s Presslerjevim svedrom« - pri krumperški lipi ni bilo potrebno, ker se je deblo po dolgem segmentiralo, pri čemer so ti segmenti odstopali drug od drugega in dajali neposreden vpogled v duplino. Votlost debla in glavnih vej so arboristi Arboretuma Volčji Potok poznali tudi od zgoraj, z mest odlomljenih debel in ogrodnih vej. Poleg tega Presslerjev sveder na sodi več v opremo arboristov. Zamenjala sta ga manj destruktivni rezistograf in drevesni tomograf, ki drevesu ne povzroča dodatnih poškodb.

Slika 6: Zakaj vrtati v drevo, če se je deblo že samo razpiralo? Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

c) »močno skrajšati vse veje in vrhove v krošnji« - glede na stopnjo razkrojenosti lesa in predvsem glede na podolžno segmentiranost debela bi bila edina alternativa krajšanje vej do samega debla. Je to potem še drevo? Krumperška lipa sicer ni primerljiva s turjaško, ki je votla, a še vedno vitalna in predvsem raste iz zdravih korenin.

Slika 7: Odlomi ogrodnih vej niso pokazali samo votlega debla, temveč tudi votle vrhove. Kjer lesni cilindri ni sklenjen, je takšen vrh obsojen ne prelom. Na deblu, vejah in koreninah so bili vidni trosnjaki gliv, ki razkrajajo les. »Lesne gobe« se pokažejo šele takrat, ko je njihovo podgobje že močno razraslo po lesu in je njegova trdnost načeta. Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

d) »Ostane naj nespremenjen [Nujčev hrast] – deblo z nekajmetrskimi štrclji stranskih vej in nekaj višjimi vrhovi. Lubje bo odpadalo, hrast bo začel svoje drugo obdobje, obdobje razgradnje.« - recept je skregan z realnostjo na Krumperku, kjer tečeta pod krošnjo dve lokalni cesti in kjer obiskovalci hlevov dnevno dostopajo do konj, parkirajo itn. Prenašanje recepta z Nujčevega hrasta na krumperško lipo ne zdrži zaradi elementarne naravoslovne razlike med hrastom in lipo. Gre za trajnost lesa, pri čemer se lipovina ne more primerjati s hrastovino. Ste kdaj slišali za most iz lipovine? Stojijo Benetke na lipovih pilotih? So električni in telefonski drogovi iz lipovine? So fižolovke iz lipovine? Odmrla lipovina na prostem zelo hitro razpada in pade – kam drugam kot na tla.

Očitki, da se pri krumperški lipi ni postopalo kot pri Nujčevem hrastu, razkrivajo stopnjo strokovne nekompetentnosti na področju, na katerega se je pisec spustil, in očitnega nepoznavanja stanja drevesa.

V enem od odzivov je vnaprej diskvalificirano strokovno mnenje Vasje Dornika, zaposlenega v Arboretum Volčji Potok, češ da izhaja iz komercialnega okolja. Arboretum Volčji Potok je javni zavod, ki se ukvarja tudi s tržno dejavnostjo, ker to od njega pričakuje ustanovitelj. Če tisti, ki je to izjavil, misli, da tržna dejavnost na dolgi rok prenese nestrokovnost, se moti. Gospod Dornik je univerzitetno diplomiran inženir, ki se z arboristiko ukvarja enajst let in ve,

kaj dela in piše. Preden je Vasja Dornik napisal strokovno mnenje, si je ogledal krumperško lipo 1. 6. 2017 in 6. 6. 2017 ter natančno dokumentiral stanje drevesa.

Omalovažujoče pisanje o nevarnosti padajočih vej je neodgovorno zavajanje. Če pade na človeka kos debla, ga ne zaščiti nobena čelada. Ograjevanje prostora pod zavarovanimi drevesi, s čimer se prepreči dostop ljudem, je sicer standarden ukrep pri potencialno nevarnih zavarovanih drevesih na zahodu. Na Krumperku ni prišel v poštev, ker je bila propadajoča drevesna krošnja nad dvema javnima cestama in dvoriščem hleva.

Kot že zapisano, smo krumperško lipo spremljali dalj časa. Že na fotografiji iz leta 2013 smo zabeležili, kako debeli vrhovi so se lomili z drevesa. Noben od njih ni odletel v nebo, vsi so padli na tla. V zadnjem letu so bile pod drevesom odlomljene veje po vsakem vetru. O tem lahko pričajo prebivalci Gorjuše, ki so se dnevno vozili mimo.

Slika 8: Na sliki je krumperška lipo 4. 9. 2013. Zelene puščice kažejo mesta odlomljenih vrhov in debelih vej. Oranžna puščica kaže na lesno gobo, ki je s svojim podgobjem zmeščala les in zakrivila lome vrhov. Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

Problem krumperške lipa je bilo zelo hitro propadanje krošnje zaradi pospešenega trohnenja lesa, ki se ga ne da ustaviti. Trhla lipovina se hitro lomi. Okoliščin in časa, ko se bo kos odlomil, ni mogoče napovedati. Pod drevesom so se vsak dan zadrževali ljudje. Dekleta in drugi obiskovalci, ki so čakali na ježo, so po pravilu stali pod drevesom v tiste nekaj sence, ki jo je zadnja leta še dajala lipa. Ker iz omenjenih razlogov prostora pod drevesom ni bilo mogoče ograditi, je Vasja Dornik v mnenju predlagal, da naj se drevo podre. Odgovorna in strokovna rešitev. Občina je kot lastnik zemljišča odgovorna zagotavljati varnost.

Ljudje se začnemo za drevo zanimati, ko postane nekaj posebnega, po pravilu, ko postane mogočno. To je vezano na visoko starost, ki se slej ko prej konča s propadanjem in propadom. Bližje kot je konec, bolj je drevo zanimivo. Krumperška lipa je propadala zadnjih 10 let in v zadnjih treh letih z res hitrim tempom. Drevo je živo bitje in ne more živeti večno. Ni sredstva, ki bi lahko to spremenilo.

6. Niso uporabili drevesne kirurgije

Eden izmed piscev odzivov na podrtje krumperške lipa se je prizival na drevesno kirurgijo. S tem je znova potrdil svojo nekompetentnost. Drevesna kirurgija je pojem, ki ga stroka, ki se ukvarja z drevesi, ne uporablja že trideset let. Preverite: de.wikipedia.org/wiki/Baumpflege.

Drevesna kirurgija je drevo obravnavala kot stvar, ki se jo tehnično rešuje. In pri tem napravila več škode kot koristi. Spoznanja o biologiji lesa in odzivanju na poškodbe so omogočila razvoj sodobne arboristike, ki temelji na negi in ne na agresivnih posegih v organizem, kot je bilo betoniranje, oklepanje, vrtanje, privijanje ipd. Vsebinsko težišče se je prestavilo s starih dreves na nego dreves skozi celo življenjsko dobo.

Kdor karkoli injicira v živi les, ga s tem uničuje. Kdor injicira v mrtev les, bo težko kaj dosegel, ker v njem ni več transporta. Pokazalo se je, da je najboljši premaz za ohranjanje lesa – zrak. Suh les po naravi počasi propada, tudi v notranjosti duplin. Od vrste gliv, ki so se naselile na lesu, je odvisno, kako hitro po proces razkrajanja napredujeval.

Slika 9: Nekoristni spomin na drevesno kirurgijo na turjaški lipi. Vir: foto M. Mastnak

7. Uničili so »naravni in kulturni spomenik v svetovnem merilu«

Trditev je še ena izmišljotina. Krumperška lipa nikoli in bila »naravni in kulturni spomenik v svetovnem merilu«. Oglejmo si najprej prvi del trditve, da je bila krumperška lipa »naravni spomenik v svetovnem merilu«.

Dokler je bila krumperška lipa vitalna, ja bila lepo in staro drevo, a po dimenzijah za slovenske razmere nič izjemnega. Pregledali smo Inventar najpomembnejše naravne dediščine in sicer drugi del, ki pokriva osrednjo Sloveniji, in je izšel v Ljubljani leta 1991. Izpisali smo obsege vključenih lip in krumperška je po svojem obsegu pod povprečjem. Ni samo podpovprečna, po obsegu je bila v spodnji četrtini vseh pomembnih lip.

Zavod za varstvo narave evidentira in vrednoti drevesa, ki izstopajo po naravovarstvenih merilih. Predlaga podelitev statusa naravne vrednote in razvrstitev med vrednote lokalnega in državnega pomena. Minister je s svojim predpisom določil, da je krumperška lipa naravna vrednota lokalnega pomena. Popolnoma logično glede na premer in glede na to, da nima dokumentirane pričevalne vrednosti.

Kje je »naravni spomenik v svetovnem merilu«? Je samo gosta megla zavajanja, s katero je skušal eden od piscev zakriti trik z IUCN. IUCN je mednarodna zveza, ki zbira podatke od svojih članic in pripravlja mednarodne preglede zavarovanih naravnih spomenikov in naravnih parkov. IUCN ne pošilja po svetu svojih komisarjev iskat »naravnih in kulturnih spomenikov v svetovnem merilu«. Če so podatki o krumperški lipi zavedeni v pregledih IUCN, to ne pomeni, da so zavarovani s strani IUCN. Krumperška lipa je od leta 1984 zavarovana z občinskim odlokom, takratna država SFR Jugoslavija pa je ta podatek v skladu s svojimi obveznostmi sporočila IUCN, zato se lipa nahaja na njihovem seznamu zavarovanih naravnih spomenikov.

V Svetovni bazi podatkov o zavarovanih območjih (WDPA) seveda ni »Valvasorjeve lipe« ampak »Lipa ob gradu Krumperk«. Kliknite in se prepričajte: <https://protectedplanet.net/lipa-ob-gradu-krumperk-natural-monument>. Seveda ne boste nikjer našli podatka, da gre za »naravno in kulturno dediščino svetovnega pomena«. Tudi to je piščeva gladka izmišljotina, saj je dejstva poznal. Na strani namreč piše, da je raven zavarovanja državna. Ne svetovna.

Manipulacija je tudi pritoževanje, da "so se uradniki RS zganili in končno uvrstili Valvasorjevo lipo med naravne znamenitosti" šele leta 1996. Na prej citirani strani je videl, da je bila zavarovana od leta 1984. Naravovarstveniki so imeli lipo v evidenci naravne dediščine že zdavnaj pred letom 1984, saj drugače ne bi bila zavarovana. Strokovni predlog za zavarovanje je namreč pripravil tedanji Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Kranj. Leta 1996 je bil sprejet Zakon o ohranjanju narave in sistem varstva naravne dediščine se je transformiral v varstvo naravnih vrednot. V skladu s tem je bila lipa leta 2004 pod imenom »Krumperk – lipa ob gradu« in z identifikacijsko številko 5134 uvrščena med naravne vrednote lokalnega pomena. Takrat je namreč minister, pristojen za ohranjanje narave, prvič sprejel Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot, s katerim je veliko večino objektov, ki so bili do takrat na seznamih naravne dediščine, določil za naravne vrednote lokalnega in državnega pomena.

Slovincem tudi ni treba IUCN, da bi nas učil o naravnih spomenikih. Naše varstvo narave ni nastalo z IUCN. Organizacijsko se je pripravljajo v Avstro-Ogrski, a je zaradi vojne zadeva

obmirovala. Že januarja 1920 je bila natisnjena »Spomenica« Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov, ki je izjemno tehten dokument, ki do danes ni izgubil aktualnosti. V varovanje predlaga spominska drevesa v gozdnem okolju. Če bi imeli na Slovenskem kakšno lipo, ki bi bila svetovni unikum, bi napravili izjemo in jo vključili, tudi če ne bi rasla v gozdu. Cilj naravovarstvenega programa je bila, med drugim, mednarodna emancipacija nove države.

Leta 1944 je v 'Prirodoslovnih izvestjih' Prirodoslovnega muzeja izšel poglobljen članek Antona Šivica s konkretno vizijo varovanja narave na Slovenskem. V "Domovinskih prirodnih spomenikih" je med drugim poglavje 'Spominske lipe'. Je krumperška lipa kot »naravni in kulturni spomenik v svetovnem merilu« med njimi? Seveda je ni.

Pretresimo še trditev, da je bila krumperška lipa »kulturni spomenik v svetovnem merilu«.

Varstvo kulturne dediščine se v Republiki Sloveniji ne ukvarja s posameznimi drevesi. V sistemu varstva kulturne dediščine so drevesa del spomenikov oblikovane narave. Krumperška lipa je bila del območja kulturne dediščine »Krumperk – Grad Krumperk« (EŠD 304). V opisu spomenika je v Registru nepremične kulturne dediščine (<http://rkd.situla.org/>) omenjena kot »lipa«.

Na strani <http://www.eheritage.si/apl/real.aspx?id=304> so dostopni dokumenti s področja varstva kulturne dediščine na Krumperku. V njih ni nič o »Valvasorjevi« lipi, ker je to izmišljen pojem.

Grad z okolico je za Slovenijo pomembna dediščina, ne pa tako pomembna, da bi jo strokovne službe vrednotile kot kulturno dediščino državnega pomena. Da naj bi bila lipa, ki je delček celotnega spomenika, »kulturna dediščina svetovnega pomena«, je trditev brez osnove.

Slika 10: Večina parkovnih struktur, ki jih lahko beremo z reambulančnega katastra iz leta 1868, je danes zabrisanih. Lipa, ki je rasla na mestu, obkroženem z vijoličastim krožcem, se geodetu ni zdela pomembna in je ni vrisal tako kot drevnino vzdolž križne poti zahodno od ceste. Vir slike: arsq.gov.si

8. Drevesa ni bilo treba posekati

Je bilo treba krumperško lipo res podreti? Ni bilo druge možnosti? Vedno so druge možnosti. Poglejmo tri.

Možnost, da bi kar pustili stati deblo in mrtve veje, smo že komentirali na strni 8 in 9.

Krajšanje vej in njihova vezava ni prišlo v poštev, ker ni bilo več zdravega lesa za vezavo.

Veje bi lahko porezali do debla in naredili totem. Nekaj časa bi ostanek še odganjal zelene liste. S tem bi drevo ponižali in pokvečili, nove mladosti mu pa ne bi pričarali. Rešili ne bi niti vprašanje stabilnosti preostanka.

Poglejmo si še enkrat sliko 5. Z oranžno je prikazan tisti del debla, ki na koreničniku ni imel več lubja. V živem lubju drevo pretaka sokove, to pomeni, da je bil del debla nad črto transportno paraliziran. Glive niso uničile le lubja in lesa v koreninah, temveč tudi les v deblu. Na panju se nazorno vidi, kolikšen del notranjosti debla je bil strohnjen. Sama votlost debla za stojnost ni problematična, dokler je lesni cilindar sklenjen in dovolj debel. Na strani brez lubja je bil cilindar že prekinjen.

Pri krumperški lipi se je zgodilo nekaj precej nenavadnega. Trohnoba je napredovala tako daleč proti lubju, da so vertikalne kite lesa izgubile bočni stik. To je bilo mogoče videti tudi višje na deblu, kjer so med kitami zazijale reže (slika 6).

Na sliki 11 so z oranžnimi črtami shematično označena mesta, kjer vraslo lubje fizično loči lesne kite. Kjer je med lesom lubje, tam se les ne drži skupaj. Drži ga sredica debla, dokler ta obstaja; ko se les v notranjosti razkroji, deblo razpade v nepovezane segmente. Kaj to pomeni za stojnost, si lahko predstavljate.

Slika 11: Shematični prikaz linij, kjer je bil koreničnik vertikalno segmentiran. Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

S pomočjo te informacije je lažje razumeti sliko 12. Presodite, kolikšen del debla je držal drevo pokonci in na kolikšnem delu koreninika drevo ni imelo več opore. Ob dejstvu, da so se po lesu razraščale glive, tudi samo deblo s porezanimi vejami po mojem mnenju ne bi bila varna odločitev - zlasti ne za več kot nekaj let.

Slika 12: Podrta krumperška lipa. Vir: <http://domzalec.si/na-krumperku-podrli-grajsko-lipo-in-z-njo-vec-kot-stiri-stoletja-stare-spomine/domzalec.si>

Vasja Dornik se s to varianto v strokovnem mnenju ni ukvarjal. Da bi pri krumperški lipi ponovili zgodbo turjaške lipe, ni bilo za misliti, ker drevo ni imelo več vitalnosti, škrbina debla ne potrebne stojnosti in zlasti ne zdravih korenin.

Treba si je priklicati v spomin, da pred izumom »Valvasorjeve« lipe in pred članki po njenem poseku krumperška lipa ni bila deležna nobene javne pozornosti. Bila je ena izmed starih lip, ki v terminalnem stadiju povzroča sitnosti sosedom. Enkrat Biotehniški fakulteti, ko je viselo suho deblo nad hlev; drugič upravitelju denacionaliziranega krumperškega gradu, ki mu kot dobremu gospodarju ni bilo vseeno, da pred njegovim dvoriščem razpada visoko drevo; tretjič občini, ker so ljudje sitnarili, da veje padajo na cesto. Večina drevesa je pa tako ali tako na zemljišču, ki je v zemljiški knjigi še vedno vodeno kot splošno ljudsko premoženje, torej brez učinkovitega gospodarja. Vsakokrat, ko bi bilo ali je bilo treba odpreti denarnico za takšne ali drugačne ukrepe, je bila nejevolja. V takšnih razmerah predlagati podaljševanje agonije z ohranjanjem dela drevesa, kar bi pomenilo tudi podaljševanje stroškov z lipo še za nekaj let, preprosto ni bil realen scenarij.

Poudarjamo še enkrat: drevo ni »Valvasorjeva« lipa in do člankov po njenem poseku ni imela nobenih javnih skrbnikov, zagovornikov in varuhov. Marsikaj bi v tej zadevi lahko šlo drugače. In predvsem brez sprenevedanja, pretvarjanja in potvarjanja dejstev.

Gradivo pripravil Matjaž Mastnak, univ. dipl. inž. gozd., svetovalec za dendrologijo

Arboretum Volčji Potok, 21. 8. 2018.

Priloga 1: Proces propadanja krošnje krumperške lipe

	<p>Stanje 3. 9. 2012</p> <p>Krošnja je presvetljena – znak upadanja vitalnosti. Vrhovi se sušijo – drevo začinja odmirati. Eno od osrednjih debel, ki visi nad konjušnico, je suho.</p> <p>Foto: Arboretum Volčji Potok</p>
	<p>Stanje 4. 9. 2013</p> <p>Spodnji venec vej je šibkeje olistan kot pred letom dni (na praktično isti dan v letu). Propadanje drevesa se nadaljuje.</p> <p>Foto: Arboretum Volčji Potok</p>
	<p>Stanje 16. 10. 2013</p> <p>Zgornja polovica krošnje izgublja vejice in drevo se je predčasno razlistalo. Oboje kaže na usihajočo vitalnost drevesa.</p> <p>Foto: Arboretum Volčji Potok</p>

Stanje 6. 6. 2017

Veje se pospešeno sušijo. Olistani so samo še epikormični poganjki (t. i. posute vejice), ki izraščajo neposredno iz debel in glavnih vej. V krošnji so debele suhe veje. Na deblu so »lesne gobe« - trosnjaki lesnih gliv.

Foto: Arboretum Volčji Potok

Stanje 9. 7. 2018

Ob poseku. Kjer so bile pred letom dni zelene vejice, jih ni več. Na preostalem vrhu zelenijo samo še epikormični poganjki. Drevo ugaša.

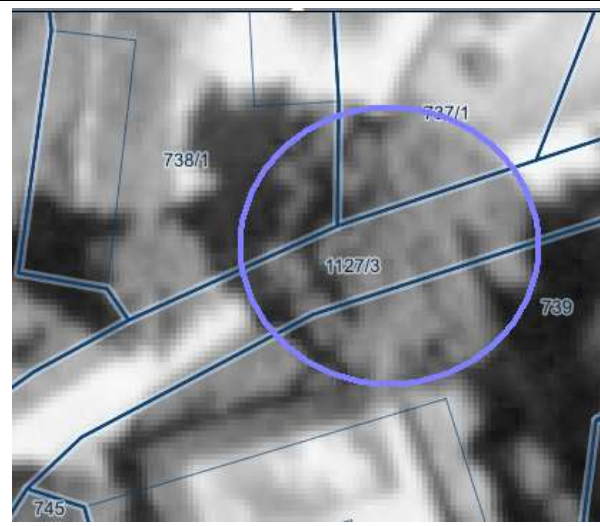

Foto: Arboretum Volčji Potok

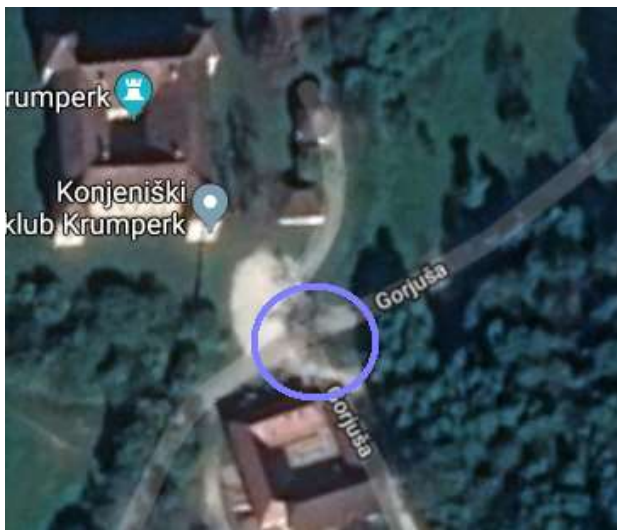

Fotografija lipe, ki jo je 29. julija 2018 objavil »Domžalčan« in za njim drugi mediji.

(Foto: krajji.eu, B.T.)

Priloga 2: Proces propadanja krošnje krumperške lipe – posnetki iz zraka

	<p>Vir: PISO za Občino-Domžale, posnetek 1994-2005</p> <p>Lipa pri gradu Krumperk v polni vitalnosti.</p> <p>Krošnja je gosta in kompaktna.</p> <p>Z vijoličasto je označen tloris zunanjega roba krošnje.</p>
	<p>Vir: PISO za Občino-Domžale, posnetek 2006</p> <p>Lipa pri gradu Krumperk v polni vitalnosti.</p> <p>Krošnja je gosta in kompaktna.</p> <p>Z vijoličasto je označen tloris zunanjega roba krošnje.</p>
	<p>Vir: PISO za Občino-Domžale, posnetek 2009-2013</p> <p>Začetek presvetljevanja krošnje. Krošnja se začenja zmanjševati.</p> <p>Z vijoličasto je označen tloris zunanjega roba krošnje iz leta 2006.</p>

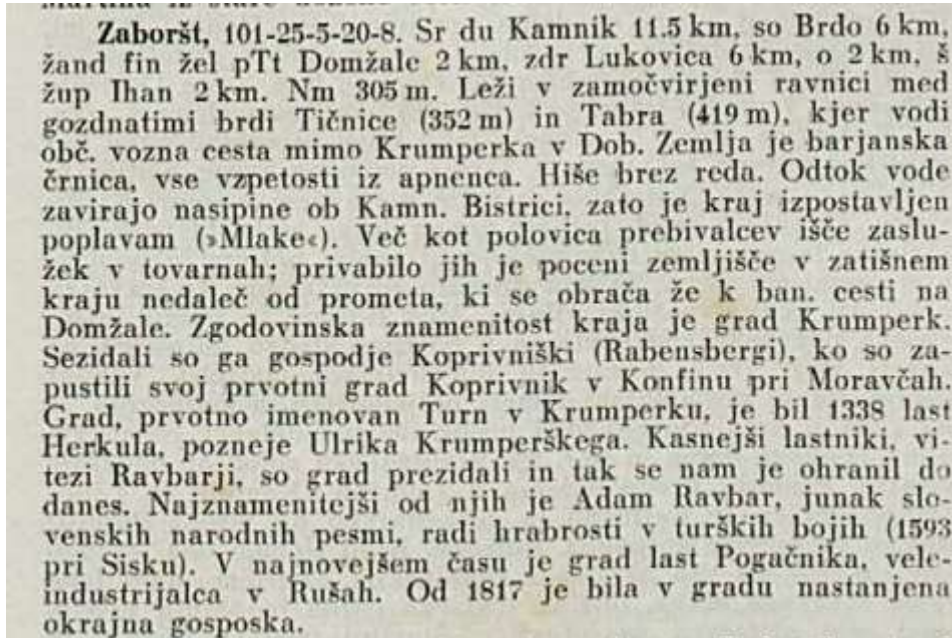
	<p>Vir: PISO za Občino-Domžale, posnetek 2014-2017</p> <p>Krošnja je razpadla na dele, in je močno presvetljena. Tloris krošnje se je zmanjšal za več kot polovico.</p> <p>Z vijoličasto je označen tloris zunanjega roba krošnje iz leta 2006.</p>
	<p>Vir: PISO za Občino-Domžale, posnetek april 2018</p> <p>Lipa, ki bi morala brsteti hkrati z bukvami v okolici, zaradi izgubljene vitalnosti miruje.</p> <p>Z vijoličasto je označen tloris zunanjega roba krošnje iz leta 2006.</p>
	<p>Vir: Google, posnetek pomlad 2018 [sredina maja]</p> <p>Vse drevje v okolici je polno ozelenelo, od lipe se vidi gole glavne veje brez listne mase.</p> <p>Z vijoličasto je označen tloris zunanjega roba krošnje iz leta 2006.</p>

Vir: dLib - Digitalna knjižnica Slovenije

Priloga 4: Krajevni leksikon Dravske banovine, Zveza za tujski promet za Slovenjo v Ljubljani, Ljubljana, 1937, str. 181:

Vir: dLib - Digitalna knjižnica Slovenije

Zabôršt, v Zabôrštu, zabôrški, Zaborščáni ali iz Zabôršta, 271-50-66-18, vse Domžale 1,5 km. Nm 305 m. Lega na ravnici med gozdnatimi vzpetinami Tičnice (352 m) in Tabra (419 m). Cesta iz Doba. Tanka plast črnice. Ker zadržujejo nasipine bližnje Kamniške Bistrice odtekanje voda, je kraj izpostavljen poplavam (Mlaké, na Mlakáh). Večina ljudi zaposlena v industriji in obrti bližnje okolice. Precej novih delavskih hiš. Izdelovanje usnjene galanterije in metel, vrtnarstvo, cvetličarstvo. Trgovina, gostišče. Večina hiš ima vodovod, ki je pri-

ključen na domžalski vodovod; ostali še zajemajo slabo pitno vodo iz vodnjakov.

Ob cesti proti Dobu stoji grad *Krúmperk*, prvotni *Turn* na Krumperku. Sezidali so ga koprivniški gospodje (Rabensbergi), predno so se preselili iz gradu Koprivnika pri Moravčah. Prvi znani lastnik je Hercules Krumperški (1338). Kot stolp Krumperk se prvič omenja l. 1410. Med kasnejšimi posestniki so bili Ravbarji, ki so stavbo prezidali. Eden teh je bil sloviti konjeniški glavar Adam, ki se je spoprijel s Turki pri Sisku 1593 in ga opeva naša ljudska pesem. V protestantovski dobi so v gradu našli zatočišče iz Ljubljane pregnani predikantje.

Sedanji grad je bil sezidan ok. 1580; sredi približno kvadratne zasnove ima arkadno dvorišče, na štirih oglih pa četverokotne stolpe, kar je značilnost naše renesančne arhitekture. Izrazit je konzolni podstrešni venec. Nad obokanimi vrati je grajski grb. Zadnji posestnik je bil Pogačnik, industrialec v Rušah. Od 1857 je bila v gradu nastanjena okrajna gosposka; zdaj so tu stanovanja delavcev. Grajsko posestvo je last podjetja Emone, ki vzreja pašno govedo. Notranji prostori propadajo; uničena je tudi grajska kapela. Zaradi mikavne lege na nizki vzpetini bi lahko postal grad turistično privlačen. Zadnje čase prireja jamarski klub iz Domžal pred poslopjem igre, ki prikazuje boje proti Turkom; tu prednašajo tudi odlomke iz Lavtizarjeve operete Adam Ravbar. V bližini gradu opuščen rudnik.

Na Krumperku je bil 14. 9. 1941 ust. prvi občinski odbor OF za Domžale in okolico. V tem gradu se je rodila mati zgodovinarja Ivana Vajkarda Valvasorja.

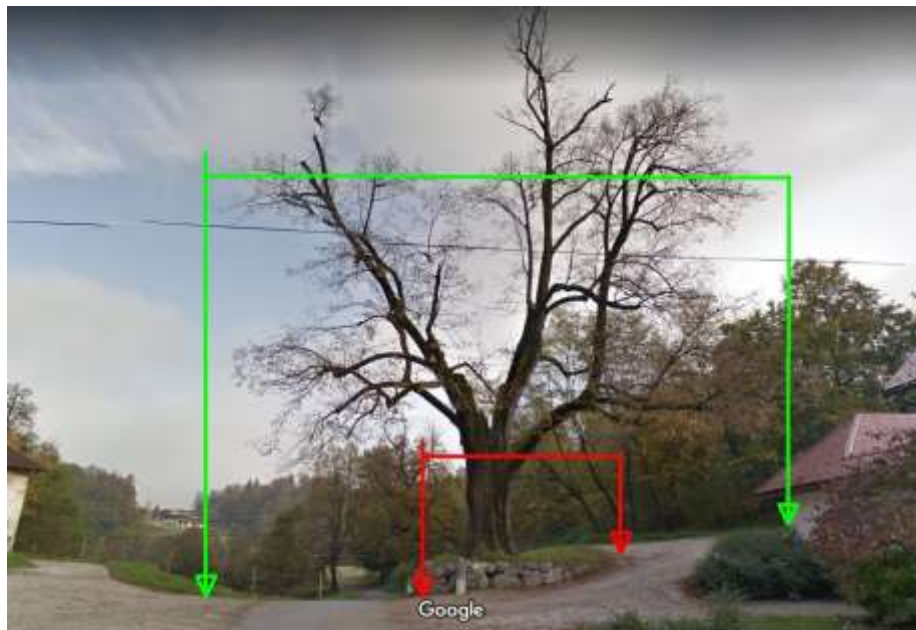
Gr. + Urk.

Priloga 6: Glavni razlog za propad krumperške lipe

Drevesa imajo večino korenin v globini 15–45 cm. Do globine 15 cm vlaga in temperatura preveč nihata, globlje od 45 cm je premalo kisika. Sprejem hranil iz tal je za drevo aktiven proces ob katerem troši energijo, zato morajo korenine dihati.

Kako daleč od dreves sežejo korenine? Pri drevesu v parku za dve ali celo tri razdalje od debla do roba krošnje. Nemški standard (DIN 18920) pravi, da je območje korenin vertikalna projekcija roba krošnje + 1,5 m navzven. Na takšni površini se morajo torej razrasti korenine, da lahko drevo normalno uspeva.

Poglejmo situacijo ob krumperški lipi. Na prvi sliki je z zeleno označeno minimalno območje korenin za lipo, z rdečo pa je označeno, koliko tal je imela lipo na razpolago. Pod sodobno asfaltirano cesto korenine ne morajo rasti. Zadnji linijski prekop pod cesto (ali ob njej) je v katastru infrastrukture zabeležen 2015, ko so napeljali nov vodovod. Cesta, ki pred drevesom zavije na desno (proti Rapolčam) sicer ni asfaltirana, je pa utrjena makadamska. Ko so jo delali, so morali pod njo lipi uničiti korenine. Cesta je javna in relativno nova, ker ni vrisana v kataster.

Slika 13: Zeleno: minimalno potrebno območje korenin. Rdeče: območje, ki ga je imela na voljo krumperška lipo.
Vir fotografije: Google Street View 2013

Na drugi sliki je situacija prikazana še iz zraka: z zeleno je spet koreninsko območje, ki bi ga krumperška lipo najmanj potrebovala, z rdečo pa, koliko ga je imela na razpolago.

Kot da bi ta redukcija korenin ne bila dovolj, je na sliki 3 videti, da so obiskovalci parkirali avtomobile do samega drevesa. Parkirali so dnevno, ker se tudi jaha dnevno. Ilovnata tla, ki se jih stalno pohoja in povaja, se zbijejo in izgubijo zračnosti. Kolikor manj je zraka, toliko bolj neučinkovite so korenine in toliko bolj se dušijo.

Slika 14: Zeleno: minimalno potrebno območje korenin. Rdeče: območje, ki ga je imela na voljo krumperska lipa.
Vir ortofoto posnetka: PISO-Domžale

Slika 15: Levo od lipa se začnejo parkirna mesta. Vir: fototeka Arboretuma Volčji Potok

Stara drevesa in sodobna avtomobilska kultura ne grejo skupaj. Drevo, ki je bilo posajeno pred dobrimi 300 leti, je večino svojega življenja gledalo na pešce in furmane in pod kolovozi pod seboj brez težav koreninilo. Sodobne ceste so lipi pobrale korenine in drevo je odreagiralo. Stara drevesa reagirajo počasi, tudi z zamikom 10–20 let. Če mu uničiš korenine, jim s tem, z zamikom, uničiš krošnjo. Krošnja in korenine so v dinamičnem ravnotežju. Pri mladih drevesih se včasih po poškodbah vzpostavi novo ravnotežje, stara večinoma nimajo več te kondicije. Nobena sredstva ne pomagajo. Brez korenine drevo pač ne more živeti, zlasti ne dolgo.

Priloge pripravil Matjaž Mastnak, univ. dipl. inž. gozd., svetovalec za dendrologijo

Arboretum Volčji Potok, 21. 8. 2018.